

Соломко Ганна Ігорівна,

аспірантка кафедри культурології, факультету культури і мистецтв

Волинського національного університету імені Лесі Українки

orcid.org/0009-0001-3019-5641

okmolosanna@gmail.com

РОЗВИТОК РИТУАЛУ В КОНТЕКСТІ ТРАНСФОРМАТИВНОЇ ТА ЄДНАЛЬНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВЗАЄМОДІЇ НА БАЗІ ПУБЛІЧНИХ ПЕРФОРМАТИВНИХ ПРАКТИК

У статті використано міждисциплінарний підхід, що поєднує історико-порівняльний аналіз ритуальних практик, інтерпретативну антропологію, феноменологічний аналіз тілесного досвіду та аналіз випадку сучасних перформативних практик із терапевтичним ефектом. Такий підхід дозволяє дослідити ритуал як культурну, тілесну та соціальну подію. Стаття досліджує розвиток ритуалу як моделі трансформативної та єднальної соціальної взаємодії в контексті сучасних перформативних практик. Ритуал розглянуто не лише як культурну традицію, але й як динамічний процес, що адаптується до змін соціального середовища, набуваючи нових форм і значень. У статті проаналізовано, як ритуальні дії в перформативних практиках сприяють створенню спільного досвіду та зміцненню колективної ідентичності, водночас забезпечуючи можливість індивідуальної трансформації учасників. Особлива увага приділяється взаємодії ритуалу з мистецькими та терапевтичними формами перформансу, де він стає засобом вираження емоцій, підкреслюючи їхню роль у конструюванні соціальних зв'язків та перетворенні особистісних переживань. У статті вводиться поняття «тема поля», що охоплює феномени ритуалу, лімінальності (за ван Геннепом і Тернером), соціальної хореографії (як способу організації колективної тілесної взаємодії), а також терапевтичного потенціалу ритуалізованого руху. Це дозволяє розглядати ритуал як цілісну структуру соціального значення, руху та трансформації. Стаття пропонує нове розуміння ритуалу як гнучкої та адаптивної моделі соціальної взаємодії, здатної відповідати на виклики сучасності.

У статті розглянуто ритуал як форму соціальної дії, що відіграє ключову роль у трансформації особистісного та колективного досвіду. Зокрема, увага зосереджується на потенціалі ритуалізованого руху як інструменту створення єднальної соціальної взаємодії в контексті перформативних практик із залученням танцювально-рухової терапії. Ритуал проаналізовано не лише як культурний феномен, але й як інструмент тілесного опрацювання меж, переходів та зцілення. Концепція соціальної хореографії вводиться як методологічна рамка для подальших досліджень, де рух та тілесна присутність стають мовою соціального діалогу, резонансу та співбуття. У статті обґрунтовується важливість міждисциплінарного підходу, що поєднує тілесні практики, терапевтичну роботу та соціокультурний аналіз.

Ключові слова: ритуал, трансформації, соціальна взаємодія, лімінальність, публічні перформативні практики, танцювально-рухова терапія.

Solomko Hanna,

Postgraduate Student at the Department of Cultural Studies,

Faculty of Culture and Arts

Lesya Ukrainka Volyn National University

orcid.org/0009-0001-3019-5641

okmolosanna@gmail.com

THE DEVELOPMENT OF RITUAL IN THE CONTEXT OF TRANSFORMATIVE AND UNIFYING SOCIAL INTERACTION BASED ON PUBLIC PERFORMATIVE PRACTICES

The article employs an interdisciplinary approach that integrates comparative-historical analysis of ritual practices, interpretative anthropology, phenomenological analysis of embodied experience, and case study analysis of contemporary performance practices with therapeutic effect. This approach enables the examination of ritual as a cultural, embodied, and social event. The article explores the development of ritual as a model of transformative and unifying social interaction within the context of contemporary performative practices. Ritual is examined not only as a cultural tradition but also as a dynamic process that adapts to social change, acquiring new forms and meanings. The paper analyzes how ritual actions in performative practices contribute to the creation of shared experience and the solidification of collective identity while simultaneously enabling individual transformation. Special attention is given to the intersection of ritual with artistic and therapeutic forms of performance, where it becomes a means of emotional expression, emphasizing its role in constructing social bonds and transforming individual experiences. The article introduces a conceptual framework encompassing the phenomena of ritual, liminality (following van Gennep and Turner), social choreography (understood as a mode of organizing collective embodied interaction), and the therapeutic potential of ritualized movement. This framework allows ritual to be analyzed as an integrated structure of social meaning, movement, and transformation. The article offers a new understanding of ritual as a flexible and adaptive model of social interaction, capable of responding to the challenges of contemporary life.

Furthermore, the article considers ritual as a form of social action that plays a crucial role in the transformation of personal and collective experience. Particular focus is placed on the potential of ritualized movement as an instrument for fostering unifying social interaction within performative practices that integrate dance/movement therapy. Ritual is viewed not only as a cultural phenomenon but also as a tool for embodied processing of boundaries, transitions, and healing. The concept of *social choreography* is introduced as a methodological framework for further research, where movement and bodily presence become a language of social dialogue, resonance, and co-existence. The study emphasizes the importance of an interdisciplinary approach that brings together embodied practice, therapeutic work, and sociocultural analysis.

Key words: ritual, transformations, social interaction, liminality, public performative practices, dance/movement therapy.

Постановка проблеми. Ритуал є одним із найдавніших і водночас методологічно найменш систематизованих феноменів культури. Попри столітню традицію антропологічного та соціологічного вивчення, питання про механізми трансформаційної дії ритуалу в сучасному секуляризованому суспільстві залишається відкритим. Особливої актуальності ця проблема набуває в контексті розвитку перформативних практик – публічних тілесних дій, що синтезують мистецьке, терапевтичне та соціальне. Сучасні перформативні й танцювально-рухові практики нерідко відтворюють структурну логіку традиційних ритуалів переходу, однак теоретична рефлексія цього феномену залишається фрагментарною. Відтак,

постає необхідність методологічного аналізу, що дозволить би розкрити глибинні структурні механізми, завдяки яким ритуальні та перформативні форми соціальної дії забезпечують трансформацію учасників та зміцнення соціальних зв'язків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичне підґрунтя дослідження сформовано на перетині декількох наукових традицій. Класична антропологія ритуалу представлена роботами А. ван Геннепа, який обґрунтував трифазову модель обрядів переходу (відокремлення – лімінальність – реакрація), та В. Тернера, що розвинув концепцію лімінальності й увів поняття комунітас як особливого стану соціальної єдності в ритуальному просторі

(Stephenson, 2015). Ці концептуальні інструменти зберігають евристичну цінність і в сучасному культурологічному аналізі.

У царині психотерапії ритуал розглядають як ефективне терапевтичне втручання. Н. Виросток обґрунтовує його психотерапевтичний потенціал через здатність символічно упорядковувати хаотичний досвід і забезпечувати тілесне опрацювання невербалізованих переживань (Wyrostok, 1995). Дослідження С. Крокетта та Е. Просек доводять ефективність ритуалу у сприянні когнітивним, емоційним і духовним змінам (Crockett & Prosek, 2013). Дж. Девіс розглядає ритуал як механізм перетворення приватного страждання на публічне визнання, що посилює соціальні зв'язки (Davis, 2000).

У контексті танцювально-рухової терапії Ш. Чейклін та Г. Венгровер простежують зв'язок між шаманськими практиками і сучасною терапевтичною роботою з рухом, підкреслюючи спільність їхніх механізмів через єдність тіла, розуму та духу (Chaiklin & Wengower, 2009). І. Досамантес-Бодрі аналізує, як трифазову структуру ритуалу відтворюють в терапевтичних сесіях (Dosamantes-Beaudry, 1998), а Дж. М. Флорес здійснює комплексний огляд цієї проблематики (Flores, 2018). У вітчизняній науці Р. Безугла обґрунтовує теоретичні засади інтерпретації перформативних практик у соціогуманітарних науках і показує їхній єднаний потенціал (Безугла, 2023). Водночас систематичний аналіз ритуальної структури сучасних перформативних практик як методологічної моделі залишається відсутнім.

Метою дослідження є методологічний аналіз ритуалу як структурної моделі трансформативної та єднальної соціальної взаємодії в контексті сучасних публічних перформативних практик. Дослідження спрямоване на: встановлення методологічного потенціалу концепцій А. ван Геннепа та В. Тернера для аналізу перформативних практик; виявлення структурних гомологій між класичними ритуалами переходу та сучасними танцювально-руховими практиками; розкриття механізмів, завдяки яким ритуальна структура забезпечує індивідуальну трансформацію учасників і формує колективну ідентичність; обґрунтування поняття «соціальна хореографія» як аналітичного конструкту для концептуалізації ритуалізованого руху в соціокультурному контексті.

Дослідження здійснено із застосуванням міждисциплінарного підходу, що поєднує: історико-порівняльний аналіз – для встановлення еволюції ритуальних форм; інтерпретативну антропологію – для осмислення символічних і соціальних вимірів ритуалу; феноменологічний аналіз тілесного досвіду – для дослідження механізмів лімінальності у перформативних практиках; метод аналізу випадку (case study) – для верифікації теоретичних положень на прикладі конкретних терапевтичних і мистецьких практик.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ритуал має давню історію як духовна практика людей. Від початку часів ритуали практикувалися у всіх культурах для сприяння здоров'ю та гармонії серед членів громади (Wyrostok, 1995, p. 397). Хоча ритуальні практики вплетені у канву людської історії, ритуал охоплює безліч вимірів – біологічний, політичний, психологічний, екологічний, релігійний – що робить його унікальним і водночас теоретично складним для визначення (Crockett & Prosek, 2013; Stephenson, 2015). Методологічно ключовим є розуміння ритуалу як процесу: «ритуал частково є моделлю для дії, але ще глибше ритуал розкриває та втілює досвід відстані та напруги між тим, що існує, і тим, що бажано, між реальним і недосяжним» (Stephenson, 2015, p. 26).

Ритуал вивчався різними науковими дисциплінами, кожна з яких внесла власне розуміння. Протягом першої половини ХХ-го століття, через призму соціологічної та антропологічної теорії, ритуал теоретизувався як те, що об'єднує людей через гармонійне функціонування, створюючи та підтримуючи порядки сенсу, мети та цінності (Stephenson, 2015). Алеан Аль-Кренаві підкреслює, що перевагою ритуалу є його здатність сприяти взаємодії та комунікації між індивідом і громадою (Al-Krenawi, 1999). Комунікація, що існує у всіх відносинах, може бути досягнутою через антропологію, соціологію, фізіологію, лінгвістику, культурологію та інші сфери знань (St. Clair, 2017). Подібно до тривалої історії ритуалів, людська соціальність може бути відстежена протягом понад 250 мільйонів років (Lieberman, 2013).

Практики суспільних ритуалів простежено з найдавніших часів (Crockett & Prosek, 2013). У ранніх суспільствах індивідуальні потреби задовольнялися через процвітання групових

ритуалів, що впроваджували порядок у численні взаємини, стимулюючи єднання індивідів у спільноти (Bewley, 1995). Вираз спадщини передавався від тіла до тіла через ритуали та церемонії (Harris, 2009). Члени спільноти, які стикалися на своєму шляху з невідомими ситуаціями на межі життя та смерті, пройшовши періоди сповнені скрут, жертв та страждань, через ритуали трансформувалися у більш проникливих, мудрих та глибоких людей (Dosamantes-Beaudry, 1998). Деякі дослідники стверджують, що верхньопалеолітичне печерне мистецтво розумілося як продукт шаманських практик, де шаманізм є первинним духовним вираженням людства. Неоліт, визначений появою масштабних будівельних проєктів, вимагав нових форм соціальної організації, включаючи підтримання ієрархій із залученням ритуалів; відтоді ритуал отримав виокремлений «священний» простір для проведення (Stephenson, 2015).

Піонери танцювально-рухової терапії, що виникла та почала розвиватись як окремий напрям водночас з мистецтвом перформансу у середині ХХ-го століття, визнають культурні впливи цієї практики і стверджують, що ті, хто першими танцювали для зцілення – ймовірно, шамани або чаклуни – чітко використовували взаємозв'язок тіла, розуму та духу (Chaiklin & Wengrower, 2009, р. 4). Танцювально-рухова терапія завжди, подібно до ритуалу, ґрунтувалася на взаєминах (Berrol, 2016). Використання танцю було поширеною практикою в ранніх племінних громадах у ролі способу розуміння та спрямування ритмів Всесвіту, і включало ритуали закликання дощу або подяки за щедрий урожай. У певних культурах Далекого Сходу танець завжди був частиною релігійного та духовного життя людей. Аналогічно, у Стародавній Греції всі мистецтва мали на меті догодити богам.

З розвитком досліджень і технологій, наприкінці середніх віків (500–1500 рр.), відбулося розділення між зціленням і духовною діяльністю, медициною та церквою, священним і світським. Дослідники медицини заявили про свою незалежність від Церкви, відійшовши від духовних питань і зосередившись на фізичному тілі. Священні ритуали стали призначені для Церкви, а світські обряди та ритуали стали функцією громадських діячів (Wyrostok, 1995).

Світські ритуали, які проводяться громадськими діячами, включають весілля, дні народження, інституційні заходи та випускні церемонії (Gusfield & Michalowicz, 1984). Західна інтелектуальна традиція характеризується дуалістичними розділеннями, включаючи природу проти культури, живих проти мертвих або священне проти світського. Ця дихотомія між ритуалом як повсякденною діяльністю та дією, пов'язаною з надприродним, важко застосовна до примітивних культур, де ритуал проникає в суспільство як нероздільна складова життя, поєднуючи священне зі світським (Stephenson, 2015).

Важливо враховувати, що за словами Рандо, ритуал часто досягає підсвідомості швидше, ніж вербалізація, і використовується як «дія», яка викликає поведінковий вираз внутрішніх думок і почуттів (Rando, 1985). Хоча узгодженість розуму і тіла посилює опрацювання складних питань (Al-Krenawi, 1999), ці концепції традиційно не знаходили підтримки в західному мисленні. Саме ця прогалина й зумовлює методологічну актуальність дослідження ритуальних механізмів у сучасних перформативних практиках, що повертає учасників та спостерігачів до визнання танцювальних рухів як природної терапії у зв'язку з фізичними, емоційними та духовними компонентами. Більше того, перформативні практики засновані на ідеях танцювально-рухової терапії базуються на усвідомленні того, що люди виражають себе через танець, щоб знайти необхідний зв'язок у громаді у великому або малому масштабі. У відповідь на швидкі зміни в соціальній теорії та соціальному житті, необхідна нова теорія для розуміння ритуалу через концепції трансформації, які добре підходять для сучасних психотерапевтичних застосувань ритуалу, спрямованих на сприяння зростанню через обмежені в часі втручання (Wyrostok, 1995).

У контексті соціальних наук лімінальність – від латинського *limen* («поріг») – описує стани невизначеності та підвищеної відкритості до нового досвіду. Стівенсон пояснює: «Поріг або двері з'єднує два різних простори і давно є символом трансформації та зміни» (Stephenson, 2015, р. 50). У подальших деталях лімінальності та трансформації ритуали є творчим використанням середовища часу, здебільшого у публічному просторі. Таким чином ритуальні

перформативні практики можна розглядати як подовжений момент, задля створення пам'ятної відмінності між тим, що було раніше, і тим, що буде опісля (Brin, 2004). Підхід Ван Геннепа дозволяє розглядати різноманітні ритуали через цю структуру (Flores, 2018). Соціальний аспект ритуалу найповніше осмислюється через пояснення Віктора Тернера, антрополога, який розвинув підхід Арнольда ван Геннепа про комунітас як досвід злиття себе та інших в єдине ціле (Stephenson, 2015) – стан, що найчастіше проявляється в лімінальних просторах, які з'являються у всіх типах ритуалів (Harris, 2009).

На базі описаного Ван Геннепом процесу, якому слідує ритуали, дослідниками виокремлено три фази переходу (Dosamantes-Beaudry, 1998):

1. Відокремлення – від'єднання людини від попереднього фіксованого стану; у перформативних практиках ця фаза реалізується через встановлення особливого часово-просторового контексту, що сигналізує учасникам про вихід зі звичного режиму взаємодії.

2. Лімінальність – входження у стан неофіта, який характеризується багатозначністю досвіду та відсутністю його визначеності; у танцювально-рухових практиках цей стан досягається через ритмічну взаємодію, синхронний рух, спільне дихання – механізми «ритмічного поєднання» (Chaiklin & Wengrower, 2009), що породжують особливу якість соціального зв'язку.

3. Агрегація – метафоричне «повернення додому» як процес об'єднання попередніх досвідів у певну систему, коли трансформаційний перехід завершується, а неофіт повертається як оновлена і мудріша людина (Dosamantes-Beaudry, 1998, р. 79); у перформативних практиках ця фаза відповідає завершальним рефлексивним практикам, що забезпечують інтеграцію досвіду.

Ритуали є безмежними щодо форми, тривалості та фокусу (Crockett & Prosek, 2013), однак ця трифазова динаміка встановлює збалансовану структуру, що є корисною при переживанні плутанини ідентичності у зв'язку зі зміненими обставинами (Rando, 1985). Трансформаційні ритуали передають прихід змін, коли особи переживають символічну смерть свого старого життя та народження нової ідентичності (Crockett & Prosek, 2013).

За словами Crockett і Prosek, ритуали мають «активні інгредієнти» (Wyrostok, 1995), які роблять їх потужними та ефективними терапевтичними втручаннями (Crockett & Prosek, 2013). Девіс стверджує, що продуктивний ритуал робить особисті страждання публічними, і публіка стає інтегрована в приватну ідентичність кожної особи (Davis, 2000). Ефективний ритуал допомагає впоратися з нестерпним колективним стражданням і сприяє створенню солідарності спільноти (Dosamantes-Beaudry, 1998, р. 80). Публічне свідчення про ритуал здатне створювати оновлені стосунки між тими, що переживають втрату, та їхньою громадою (Wyrostok, 1995).

Ритуальна присутність свідків вважається важливим аспектом визнання при психотерапевтичному використанні ритуалу. Свідки визнають претензії особи щодо себе та встановлюють зв'язок між її досвідом і власними образами буття (Davis, 2000). Цей механізм ілюструє випадок Гайли, яка пережила пожежу, що охопила всю громаду. Гайла створила танець про свій досвід і виконала його для постраждалих у терапевтичній групі. Члени групи були настільки зворушені, що запросили її відтворити танець із ними, запросивши близьких як свідків. Публічний колективний перегляд спричинив емоційний катарсис, що дозволив кожній присутній людині поділитися власною історією і оплакати спільні втрати (Dosamantes-Beaudry, 1998). Через ритуальне спостереження громада змогла відійти від втрати і рухатися вперед, залишаючи попередні трагічні досвіди свого життя позаду.

У сучасних перформативних практиках існують стратегії, що також беруть за основу єднаний та трансформативний елемент спільно пережитої рухової активності (Безугла, 2023), демонструючи зв'язок із формами танцювально-рухової психотерапії. Танцювальні перформативні практики з фокусом на колективному терапевтичному процесі визнають, що через танець люди діляться почуттями спільності через ритмічне поєднання та взаємодію в публічних місцях (Chaiklin & Wengrower, 2009), поглиблюючи стосунки з собою й іншими (Homann, 2010). Така форма колективної рухової активності корениться в міжособистісній, емпатичній взаємодії між тими, хто танцює, і свідками (Berrol, 2016). Зв'язок, що

культивується через спільну енергію та силу, підтримує людей у подоланні особистих обмежень в процесі трансформації (Chaiklin & Wengrower, 2009).

Для концептуалізації ритуалізованого руху в сучасних перформативних практиках у цьому дослідженні вводиться поняття «соціальна хореографія». Цей аналітичний конструкт позначає організовану форму спільного руху, що не лише супроводжує соціальну взаємодію, але й конститує її, виступаючи мовою соціального діалогу, резонансу та співбуття. Поняття спирається на концепцію «соціального базового рівня» Дж. Коана, Б. Брауна і Л. Бекеса, що показує роль соціальної близькості в «економії дії» (Coan, Brown, & Beckes, 2014), на розуміння міжособистісної взаємодії між виконавцями та свідками (Berrol, 2016), а також на нейробіологічні дані про афективний резонанс (Homan, 2010). Соціальна хореографія як методологічна рамка дозволяє описувати, яким чином рух у публічному перформативному просторі стає засобом символічного означення соціальних переходів, створення спільнототворчих зв'язків і тілесного опрацювання колективного досвіду.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проведений аналіз засвідчує структурну та функціональну спорідненість між традиційними ритуалами переходу та сучасними перформативними практиками. Ця спорідненість ґрунтується на спільних механізмах тілесного досвіду, лімінальності та зв'язку, а не на зовнішній схожості форм. Коротка ретроспекція встановлює складний і масштабний зв'язок між розумінням ритуалу через різні наукові дисципліни та показує, що ритуал має біологічні, культурні, політичні та соціально-антропологічні аспекти, що вимагають системного підходу відповідно до складності людської особистості.

Розглядаючи ритуал як модель трансформативної та єдиної соціальної взаємодії в контексті сучасних перформативних практик, можна зробити кілька ключових висновків. По-перше, трифазова модель ритуалу (ван Геннеп) є валідним методологічним інструментом

для аналізу сучасних перформативних практик: вона виявляє структурні гомології між формально різними практиками – від архаїчних обрядів до сучасних груп танцювально-рухової терапії. По-друге, поняття лімінальності та комунітас (Тернер) є концептуально продуктивними для розуміння того, яким чином тілесна спільна присутність у перформативному просторі породжує особливий тип соціального зв'язку, що долає індивідуальні обмеження та посилює трансформаційний потенціал практики. По-третє, участь громади у ритуалі не лише підсилює його трансформативний ефект, але й формує простір спільного досвіду, у якому можливе колективне зцілення, відновлення соціального порядку та утвердження нових форм ідентичності.

Таким чином, ритуал у сучасних перформативних контекстах виконує важливу функцію – він стає засобом переосмислення особистісного та колективного досвіду, сприяє емоційній та соціальній інтеграції. Соціальна хореографія, як розширена форма ритуалізованого руху, відкриває нові горизонти для дослідження тілесного у соціальному – зокрема, як тіло стає носієм, модератором і трансформатором соціальних відносин.

Подальші дослідження можуть зосередитись на:

- розробці практичних моделей соціальної хореографії як частини терапевтичних та освітніх процесів;
- вивченні колективних ритуалів як механізмів відновлення зв'язків та побудови спільнот у посттравматичних контекстах;
- інтеграції психоаналітичного, феноменологічного та тілесного підходів для глибшого розуміння ритуалу як методу обробки змін;
- дослідженні різних форм тілесної пам'яті, які проявляються в ритуалах і можуть бути опрацьовані через танець та перформативні практики.

Соціальна хореографія у ритуальному контексті постає як поле, де перетинаються мистецтво, терапія й соціальне творення – простір, що дозволяє не лише досліджувати, а й формувати нові форми спільного буття.

Список використаних джерел:

- Безугла, Р. (2023). Перформативні практики: Теоретичні засади інтерпретації в соціогуманітарних науках. *Науковий журнал ХУДОЖНЯ КУЛЬТУРА. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ*, 19(1), 74–79. [https://doi.org/10.31500/1992-5514.19\(1\).2023.283126](https://doi.org/10.31500/1992-5514.19(1).2023.283126)
- Acolin, J. (2016). The mind-body connection in dance/movement therapy: Theory and empirical support. *American Journal of Dance Therapy*, 38, 311–333. <https://doi.org/10.1007/s10465-016-9222-4>
- Al-Krenawi, A. (1999). An overview of rituals in Western therapies and intervention: Argument for their use in cross-cultural therapy. *International Journal for the Advancement of Counseling*, 21, 3–17. <https://doi.org/10.1023/A:1005311925402>
- Berrol, C. (2016). Reflections on dance/movement therapy and interpersonal neurobiology: The First 50 years. *American Journal of Dance Therapy*, 38, 303–310. <https://doi.org/10.1007/s10465-016-9227-z>
- Bewley, A. R. (1995). Re-Membering spirituality: Use of sacred ritual in psychotherapy. *Women & Therapy*, 16, 201–213. https://doi.org/10.1300/J015v16n02_19
- Brin, D. J. (2004). The use of rituals in grieving for a miscarriage or stillbirth. *Women & Therapy*, 27(3-4), 123–132. https://doi.org/10.1300/j015v27n03_09
- Chaiklin, S., & Wengrower, H. (Eds.). (2009). *The art and science of dance/movement therapy: Life is dance* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203874202>
- Coan, J. A., Brown, C. L., & Beckes, L. (2014). Our social baseline: The role of social proximity in economy of action. In M. Mikulincer, & P.R. Shaver (Eds.), *Mechanisms of Social Connection: From Brain to Group* (pp. 89–104). Washington, D.C.: American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/14250-006>
- Crockett, S. A., & Prosek, E. A. (2013). Promoting cognitive, emotional, and spiritual client change: The infusion of solution-focused counseling and ritual therapy. *Counseling and Values*, 58, 237–253. <https://doi.org/10.1002/j.2161-007X.2013.00036.x>
- Davis, J. (2000). Ritual as therapy, therapy as ritual. *Journal of Feminist Family Therapy*, 11(4), 115–130. https://doi.org/10.1300/J086v11n04_09
- Dosamantes-Beaudry, I. (1998). Regression-reintegration: Central psychodynamic principle in rituals of transition. *The Arts in Psychotherapy*, 25(2), 79–84. [https://doi.org/10.1016/S0197-4556\(98\)00008-2](https://doi.org/10.1016/S0197-4556(98)00008-2)
- Flores, J. M. (2018). Examining ritual in dance/movement therapy. A literature review. *Expressive therapies capstone theses*, 43. https://digitalcommons.lesley.edu/expressive_theses/43
- Gusfield, J. R., & Michalowicz, J. (1984). Secular symbolism: Studies of ritual, ceremony, and the symbolic order in modern life. *Annual Review of Sociology*, 10, 417–435. <https://doi.org/10.1146/annurev.so.10.080184.002221>
- Harris, D. A. (2009). The paradox of expressing speechless terror: Ritual liminality in the creative arts therapies' treatment of posttraumatic distress. *The Arts in Psychotherapy*, 36, 94–104. <https://doi.org/10.1016/j.aip.2009.01.006>
- Hockey, J. (2002). The importance of being intuitive: Arnold Van Gennep's The Rites of Passage. *Mortality*, 7, 210–217. <https://doi.org/10.1080/135762702317447768>
- Homann, K. B. (2010). Embodied concepts of neurobiology in dance/movement therapy practice. *American Journal of Dance Therapy*, 32, 80–99. <https://doi.org/10.1007/s10465-010-9099-6>
- Rando, T. A. (1985). Creating therapeutic rituals in the psychotherapy of the bereaved. *Psychotherapy*, 22, 236–240. <https://doi.org/10.1037/h0085500>
- Richardson, C. (2012). Witnessing life transitions with ritual and ceremony in family therapy: Three examples from a Metis therapist. *Journal of Systemic Therapies*, 31(3), 68–78. <https://doi.org/10.1521/jsyt.2012.31.3.68>
- St. Clair, R. N. (2017). The biological rationale for revising communication theory: Mirror neurons, epigenetics, brain functions, and lexicon-based semantics. *Intercultural Communication Studies*, 26(1), 1–23. <https://www.sciltp.com/journals/ics/articles/2017061009>
- Stephenson, B. (2015). *Ritual: A very short introduction*. New York, NY: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/actrade/9780199943524.001.0001>
- Winkelman, M. (2009). Shamanism and the origins of spirituality and ritual healing. *Journal for the Study of Religion, Nature, and Culture*, 458–489. <https://doi.org/10.1558/jsrnc.v3i4.458>
- Wyrostok, N. (1995). The ritual as a psychotherapeutic intervention. *Psychotherapy*, 32(3), 397–404. <https://doi.org/10.1037/0033-3204.32.3.397>

References:

- Bezuhla, R. (2023). Performative practices: Theoretical foundations of interpretation in the social sciences and humanities. *Artistic Culture. Topical Issues*, 19(1), 74–79. [https://doi.org/10.31500/1992-5514.19\(1\).2023.283126](https://doi.org/10.31500/1992-5514.19(1).2023.283126)
- Acolin, J. (2016). The mind-body connection in dance/movement therapy: Theory and empirical support. *American Journal of Dance Therapy*, 38, 311–333. <https://doi.org/10.1007/s10465-016-9222-4>
- Al-Krenawi, A. (1999). An overview of rituals in Western therapies and intervention: Argument for their use in cross-cultural therapy. *International Journal for the Advancement of Counseling*, 21, 3–17. <https://doi.org/10.1023/A:1005311925402>
- Berrol, C. (2016). Reflections on dance/movement therapy and interpersonal neurobiology: The First 50 years. *American Journal of Dance Therapy*, 38, 303–310. <https://doi.org/10.1007/s10465-016-9227-z>
- Bewley, A. R. (1995). Re-Membering spirituality: Use of sacred ritual in psychotherapy. *Women & Therapy*, 16, 201–213. https://doi.org/10.1300/J015v16n02_19
- Brin, D. J. (2004). The use of rituals in grieving for a miscarriage or stillbirth. *Women & Therapy*, 27(3-4), 123–132. https://doi.org/10.1300/j015v27n03_09
- Chaiklin, S., & Wengrower, H. (Eds.). (2009). *The art and science of dance/movement therapy: Life is dance* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203874202>
- Coan, J. A., Brown, C. L., & Beckes, L. (2014). Our social baseline: The role of social proximity in economy of action. In M. Mikulincer, & P.R. Shaver (Eds.), *Mechanisms of Social Connection: From Brain to Group* (pp. 89–104). Washington, D.C.: American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/14250-006>
- Crockett, S. A., & Prosek, E. A. (2013). Promoting cognitive, emotional, and spiritual client change: The infusion of solution-focused counseling and ritual therapy. *Counseling and Values*, 58, 237–253. <https://doi.org/10.1002/j.2161-007X.2013.00036.x>
- Davis, J. (2000). Ritual as therapy, therapy as ritual. *Journal of Feminist Family Therapy*, 11(4), 115–130. https://doi.org/10.1300/J086v11n04_09
- Dosamantes-Beaudry, I. (1998). Regression-reintegration: Central psychodynamic principle in rituals of transition. *The Arts in Psychotherapy*, 25(2), 79–84. [https://doi.org/10.1016/S0197-4556\(98\)00008-2](https://doi.org/10.1016/S0197-4556(98)00008-2)
- Flores, J. M. (2018). Examining ritual in dance/movement therapy. A literature review. *Expressive therapies capstone theses*, 43. https://digitalcommons.lesley.edu/expressive_theses/43
- Gusfield, J. R., & Michalowicz, J. (1984). Secular symbolism: Studies of ritual, ceremony, and the symbolic order in modern life. *Annual Review of Sociology*, 10, 417–435. <https://doi.org/10.1146/annurev.so.10.080184.002221>
- Harris, D. A. (2009). The paradox of expressing speechless terror: Ritual liminality in the creative arts therapies' treatment of posttraumatic distress. *The Arts in Psychotherapy*, 36, 94–104. <https://doi.org/10.1016/j.aip.2009.01.006>
- Hockey, J. (2002). The importance of being intuitive: Arnold Van Gennep's The Rites of Passage. *Mortality*, 7, 210–217. <https://doi.org/10.1080/135762702317447768>
- Homann, K. B. (2010). Embodied concepts of neurobiology in dance/movement therapy practice. *American Journal of Dance Therapy*, 32, 80–99. <https://doi.org/10.1007/s10465-010-9099-6>
- Rando, T. A. (1985). Creating therapeutic rituals in the psychotherapy of the bereaved. *Psychotherapy*, 22, 236–240. <https://doi.org/10.1037/h0085500>
- Richardson, C. (2012). Witnessing life transitions with ritual and ceremony in family therapy: Three examples from a Metis therapist. *Journal of Systemic Therapies*, 31(3), 68–78. <https://doi.org/10.1521/jsyt.2012.31.3.68>
- St. Clair, R. N. (2017). The biological rationale for revising communication theory: Mirror neurons, epigenetics, brain functions, and lexicon-based semantics. *Intercultural Communication Studies*, 26(1), 1–23. <https://www.scilt.com/journals/ics/articles/2017061009>
- Stephenson, B. (2015). *Ritual: A very short introduction*. New York, NY: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/actrade/9780199943524.001.0001>
- Winkelman, M. (2009). Shamanism and the origins of spirituality and ritual healing. *Journal for the Study of Religion, Nature, and Culture*, 458–489. <https://doi.org/10.1558/jsrnc.v3i4.458>
- Wyrostok, N. (1995). The ritual as a psychotherapeutic intervention. *Psychotherapy*, 32(3), 397–404. <https://doi.org/10.1037/0033-3204.32.3.397>

Дата першого надходження статті до видання: 30.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026